

Antik Dönem Tıp Tarihine Bakış 1: Antik Dönemin Ünlü Knidoslu Hekimleri

A Look at the History of Ancient Medicine 1: Famous Knidos Physicians of Antiquity

Nevres Hürriyet AYDOĞAN¹, Müesser ÖZCAN², Yasemin BALCI³, Deniz AKPINAR⁴

¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ortopedi Anabilim Dalı, Muğla
²Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Muğla
³Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Muğla
⁴Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyofizik Anabilim Dalı, Muğla

Öz

Milattan önce altıncı ve beşinci yüzyıllarda Knidos ve Kos'un, tıbbın ana vatanı olduğunda kuşku yoktur. Bu iki okulun hekimlerinin temel tip bilgilerinin çoğu benzerdi. Anatomi bilgileri hayvan diseksiyonları ile savaş ve kaza yaralanmalarında karşılaştıkları insan vücutlarına ilişkin gözlemlere dayanıyordu. Knidos'ta Euryphon ve Kos'ta Hipokrat hemen hemen aynı pozisyondaydı ve öğretim organizasyonları benzerdi. Hekimlik, usta çırak ilişkisine dayanmaktaydı. Buldukları zaman diliminde yenilikçi ve önemli katkılar sağlayarak tıbbın gelişiminde ilk tohumları atan bu hekimlerin, günümüzde genç hekimler ve hekim adayları tarafından bilinmesi, anlaşılması hekimlik mesleğinin felsefesinin daha iyi kavranabilmesi adına çok önemlidir. Bu yazıda, ünlü Knidoslu hekimlerden Knidos ekolünün kurucusu Euryphon, spor hekimliğinin babası Herodicus, tarihçi hekim Ctesias, ünlü eğitici hekim Chrysippus ve astronom hekim Eudoxus'un tıba kazandırdıklarından söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Antik Dönem Tıbbı, Knidos, Knidos Tıp Okulu

Abstract

There is no doubt that Knidos and Kos were the homeland of medicine in the sixth and fifth centuries BC. Most of the basic medical knowledge of the physicians of these two schools was similar. Their anatomy knowledge was based on the observations of animal dissections and human bodies they encountered in battle and accident injuries. Euryphon at Knidos and Hippocrates at Kos held almost the same position, and their teaching organizations were similar. Medicine was based on the master-apprentice relationship. It is very important that these physicians, who laid the first seeds in the development of medicine by making innovative and important contributions in their time, are known and understood by young physicians and physician candidates, in order to better understand the philosophy of the medical profession. In this article, the contributions of Euryphon, the founder of the Knidos school, one of the famous Knidos physicians, the father of sports medicine Herodicus, the historian physician Ctesias, the famous educator physician Chrysippus and the astronomer physician Eudoxus to medicine will be mentioned.

Keywords: Ancient Medicine, Knidos, Knidos Medical School

Antik dönemlerde, insanların sağlık sorunları, Asklepiadlar tarafından çözüme kavuşturuluyordu. Asklepiadlar, genellikle Asklepiad ailelerinin üyeleri idi. Süreç içinde Asklepiadların, kurumsal bir çatı altında bilgilerini daha sonraki nesillere aktardıkları bilinmektedir. Milattan önceki (MÖ) altıncı ve beşinci yüzyıllarda Knidos ve Kos'un tıbbın ana vatanı olduğunda kuşku yoktur.

Antik dönemin bu en önemli iki tıp okulundan Knidos, Kos'tan biraz daha kıdemli olabilir ancak bu konuda çok az kanıt bulunmaktadır. Aynı Asklepiad soyundan gelen aynı coğrafyada yer alan bu iki okul arasında benzerlik ve farklılıkların olduğu söylenmektedir. Her ikisinin temel tıp bilgileri çoğu zaman ortaktı. Anatomi bilgileri hayvan diseksiyonları ile savaş ve kaza yaralanmalarında

karşılaştıkları insan vücutlarına ilişkin gözlemlere dayanıyordu. Knidos'ta Euryphon ve Kos'ta Hipokrat hemen hemen aynı pozisyondaydı ve öğretim organizasyonları benzerdi. Ancak yapı ve organizasyondaki benzerliklere rağmen her biri kendi öğretim yöntemlerini geliştirdi. Felsefeleri farklı olsa da tıba bakış açıları tamamen akılcıdır. Bu yaklaşım tıp mesleğinin gelişimindeki en önemli adımdır.

Bu yazıda, ünlü Knidoslu hekimlerden Knidos ekolünün kurucusu Euryphon, spor hekimliğinin babası Herodicus, tarihçi hekim Ctesias, ünlü eğitici hekim Chrysippus ve astronom hekim Eudoxus'un tıba kazandırdıklarından söz edilecektir.

Ayrıca bir bütünlük oluşturması açısından bu makalede, Hipokratın en önemli eseri olan Corpus Hippocraticum'dan Hipokrat Külliyyatı olarak, çalışmalarda "Cnidian" ve "Coan" olarak dile getirilen ekollerden Knidos ekolü ve Kos ekolü olarak, "Cnidian Gnomai" ya da "Cnidian Sentences"den "Knidos Cümleleri" olarak bahsedilecektir.

Knidos Ekolünün Kurucusu: Euryphon

Euryphon, muhtemelen MÖ 5. yüzyılın ilk yarısında doğan, Karya'daki Knidos'un ünlü bir antik Yunan doktoruydu. Soranus, Euryphon'un

	ORCID No
Nevres Hürriyet AYDOĞAN	0000-0002-1837-2676
Müesser ÖZCAN	0000-0002-2401-7101
Yasemin BALCI	0000-0002-5995-9924
Deniz AKPINAR	0000-0002-7270-2373

Başvuru Tarihi / Received: 16.03.2022
Kabul Tarihi / Accepted : 28.04.2022

Adres / Correspondence : Nevres Hürriyet AYDOĞAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ortopedi Anabilim Dalı, Muğla
e-posta / e-mail : nhaydogan@mu.edu.tr

Hipokrat'ın çağdaşı olduğunu, ancak daha yaşlı olduğunu söylemiştir (1). Knidos okulunun başhekimini Euryphon iken, Kos'un başhekimini Hipokrat, ikisi de çağdaştı. Bir Metodist olan Euryphon, Knidos'un Asklepios okulunun en önde gelen üyesiydi ve Hipokrat zamanında ya da kısa bir süre önce yaşadı. Sloganı “doğru teşhis ve güçlü tedavi” olmasına rağmen teşhislerinin uzun bir şüpheli hastalık listesiyle sonuçlanması nedeniyle eleştirilmektedir (2,3). “Knidos Cümleri” (Cnidian Sentences) yazarının, tüm Knidoslu hekimlerin en ünlüsü, MÖ beşinci yüzyılın başlarında doğan ve Hipokrat'tan belki biraz daha yaşlı olsa da çağdaşı olan Euryphon olduğuna inanılır. Onun halka açık bir karakter olduğu çıkarımı yapılmasına rağmen, pratikte onun hakkında çok fazla bir şey bilinmemektedir. Bugün halk karakterleri “Punch”ın sayfalarında nazik alaylara maruz kalırken bile, Popüler Atinalı mizah şairi Platon, oyunlarından birinde onu öne çıkardı. Euryphon, komik şair tarafından, Cinesias adlı aşırı derecede fakir bir şairi ampiyem için koter ile yakarak tedavi ederken temsil edilir (4).

Litré, Ilberg, Deichgräber, Hermann Grensemann ve Lonie, Knidos-Kos ikilemi üzerinde duran, benzerlikler ve farklılıkları üzerine incelemelerde bulunanlar arasındadır. Ilberg 1925'te, Knidos jinekolojik arşivi ile Euryphon'un kayıp eseri Cnidian Opinions'ın, daha sonraki yazarlar tarafından kopyalanıp uyarlandığını varsayarak, mevcut “Knidos” eserleri arasındaki benzerlikleri açıklamaya çalışmıştır. Tıp tarihinde bir miktar başarı elde eden Max Wellmann, 1910'da Knidos eserlerinin olduğu yerde kaynağın Euryphon olacağını tartışmasız bir şekilde öne sürdü. Lonie'ye göre; Galen, Cnidian Opinions'u Euryphon'a atfetmiştir (5-7). Kollesch, mevcut kaynakların, Knidos ve Kos tıbbi arasında temel bir fark belirtmeye izin vermediğini belirtmiş, Knidoslu doktorlar Euryphon, Herodicus ve Ctesias'ı sunmuştur (8).

Euryphon'un bir araç olarak vurmalı çalgıyı tanıttığı, akciğer seslerini ayırt etmede ustalığı olduğu söylenir. Ayrıca, “tüberküloz” ve “fitizi” diye bilinen Akciğer veremini tanımladığı bilinmektedir. Caelius Aurelianus tarafından korunan eski tıp yazılarının kalıntıları arasında, Knidoslu Euryphon'un, plörezinin akciğerin bir özelliği olduğunu göstermeye çalıştığı, ancak Soranus'un bir dizi argüman ile bunu reddettiği ifade edilmiştir (2).

Galen'e göre Euryphon, ‘mor ateşi’ şöyle tanımlamıştır. Mor bir ateş onu ele geçirir ve zaman zaman titrer. Başta ağrı var. Ağrı bağırsakları ele geçirir ve safra kusar. Acı onu ele geçirdiğinde göremez, çünkü ağırlaşmıştır. Mide kurur, tüm cilt kızarır, dudaklar böğürtlen yemiş gibi. Gözlerinin beyazı mosmor ve boğulan bir adam gibi bakıyor. Bu daha az şiddetli olduğunda sık sık değişir. Tıp tarihçileri, bu pasajın, Hipokrat Külliyyatındaki Akut

Hastalıklarla ilgili bölümündeki ile aynı olduğunu ifade etmişlerdir (9). Galen, bazı kişilerin Hipokrat Külliyyatında yer alan birçok eseri ona atfettiğini belirtmiştir (1).

Knidoslu Euryphon (MÖ 5. yy) genel obstetrik muayene sırasında obstetrik tabureyi kullanan ve ayrıca tanı veya tedavi yöntemi olarak vajinal fümigasyonu kullanan öncüler arasındaydı. Bunun dışında Euryphon, kadın hastalıkları ile ilgili bazı ilginç terapötik seçenekler tanımladı. Filozoflar, hekimler ve ebeler bu özel yöntemi kullanıp yazdılar. Euryphon unutulmuş bir isim haline geldi, hala tarihte hak ettiği yeri aramaktadır (10,11).

French tarafından, toraksla ilgili erken anatomi bilgilerinin tartışıldığı makalede, Hipokrat'ın çağdaşı Knidoslu Euryphon'un da, arterler ve damarlar arasında ayırım yaptığı, her ikisinin de kan içerdiğini söylediği kayıtlıdır (12). Caelius Aurelianus'taki bir pasajdan, Euryphon'un arterler ve damarlar arasındaki farkın farkında olduğu anlaşılmaktadır. Hipokrat Külliyyatında kendisine atfedilen risaleler dışında eserlerinden günümüze ulaşan hiçbir şey yoktur (1).

Spor Hekimliğinin Babası: Herodicus

Herodicus (MÖ 5. yy) tıp tarihinde sporla tıbbi fiilen birleştiren ilk kişidir. Eskiden bir spor öğretmeni idi, daha sonra tıp okudu ve komşusu Kos tıp okulu ile birlikte antik Yunanistan'ın en önde gelenlerinden biri olan Knidos tıp okulunda Euryphon'un yerini almayı başardı. Knidos'ta Herodicus kendi teorik tıp bakış açısını oluşturdu. Kötü sağlığı, diyet ve fiziksel aktivite arasındaki dengesizliğin bir sonucu olarak değerlendirdi ve bu nedenle sıkı diyet, sürekli fiziksel aktivite ve düzenli eğitim önerdi. Bu kombinasyonun iyi sağlık standartlarını korumanın ideal yolu olduğuna inandı ve hastalarına bu tür tedavi yöntemini uyguladı. Ne yazık ki Herodicus'un eserleri bugün kaybolmuştur. Bununla birlikte, antik metinlerden izlenebilen alıntılar, Herodicus'un spor tıbbının babası olarak kabul edilebileceğini desteklemektedir (13).

Diels tarafından Hipokrat'tan önce gelen ve tıbbi gelenekte diyet biliminin kurucusu olarak sınıflandırılan Knidoslu Herodicus ile Platon'un diyalogları nedeniyle ünlü olan Selymbrialı Herodicus'un karıştırıldığı, Diels'in Selymbrialı Herodicus'u tanımlamasının ciddi bir temele dayanmadığı belirtilmiştir (14). George ve Cask makalelerinde, Büyük Hipokrat'ı anlatırken, “460 yılında Kos adasında doğduğunu ve tıp hocalarının babası Herakleides ve Herodicus olduğunu biliyoruz.” ifadesini kullanmışlardır (4).

Tarihçi Hekim: Ctesias

Knidoslu Ctesias'ın yaşamını konu ile alan makalelere göre, Ctesias, Knidosta eğitim almış, savaş esiri olarak yakalanıp, tutuklanmış, 17 yıl

tutsak kalmıştır. Savaş esiri olarak Persia Kralının hizmetine girmiş, Persia'dan ayrılma izni elde edebilmek için krala yararlı ve iyi bir hekim olmak için çaba sarfetmiş, orada edindiği deneyimlerle birkaç kitap yazmıştır. Yazarlar tarafından, Ctesias'ın, Pers İmparatorluğu ve Sparta arasındaki savaşta, Persia Kralı Artaxerxes'in katıldığı görüşmelerde bir diplomat gibi rol aldığı, diplomatik mektupların da elçiliğini ve yazıcılığını yaptığı, bu rolde kraliçenin de etkisinin büyük olduğu, ayrıca Ctesias'ın Persia'dan ayrıldıktan sonra Lacedaemonian heyetine Rodos'ta yargılandığı ve beraat ettiği, daha sonra doğduğu şehir olan Knidos'a geri döndüğü, eldeki kanıtlara göre doğum tarihinin MÖ 441'den sonra ve 451'den önce olamayacağı, bu arada olacağı, dolayısıyla Knidos'a döndüğünde elli dört yaşından büyük olamayacağı ifade edilmiştir. Hem popüler tarih hem de tıp alanındaki dikkate değer yazılarının hepsi muhtemelen Knidos'a döndükten sonra yayınlanmıştır. Clearchus'un mezarındaki palmiye ağaçlarına yapılan atıf ışığında, Ctesias'ın Persica hakkındaki yazılarının MÖ 392'de henüz tamamlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bir zamanlar Pers kralının doktoru olan biri ile diğer doktorların rekabet etmesinin zor olması nedeniyle, kendisinin çok meşgul bir meslek erbabı olmasına bağlanmıştır (15).

Knidoslu Ctesias, 2008'de Florida Üniversitesinde felsefe doktorası yapan Andrew Nichols'un doktora tez konusu olmuştur. Nichols tez sürecinde Atina, Hindistan ve Oxford'daki üniversite kütüphanelerinde araştırmalar yapmıştır. Nichols'un 252 sayfalık tezinde elde ettiği sonuçlara göre: Knidoslu Ctesias, beşinci yüzyılın son yarısında, Knidosta Asklepiad ailesinde doğan, babası gibi doktor olan Ctesiarchos (Ctesiochos)'un oğlu olup tıp okuduğu bilinen MÖ dördüncü yüzyıla kadar yaşamış bir Yunan doktordur. MÖ 398/397'ye kadar Pers sarayında 17 yıl geçirmiş, Kral II. Artaxerxes'e kraliyet doktoru olarak hizmet etmiştir. Ctesias, Kraliyetteki Yakın Doğu tarihi ve mahkemeye yansıyan entrikalara karşı bakış açısına sahip konumu nedeniyle, kraliyet mahkemesinin benzersiz bir üyesi idi. Yunanistan'a döndüğünde Pers İmparatorluğu ve Hindistan üzerine eserler yazdı. Persika konusundaki eserleri 23 kitap halinde olup tarihsel olaylar ve savaşları konu almaktadırlar. Çalışmalarının yakından incelenmesi, her zaman güvenilir bir kaynak olmasa da, Ctesias'ın genellikle beşinci yüzyılda İran'da dolaşan sözlü gelenekleri yansıttığını gösterir. Bu itibarla, o, Perslerin kendi tarihlerini ve içinde yaşadıkları dünyayı nasıl gördüklerine dair kısa ipuçları veren, Pers sosyal tarihi için paha biçilmez bir kaynaktır. Ne yazık ki, bu eserler orijinal hallerinde günümüze ulaşmamış, ancak daha sonraki yazarlar tarafından alıntılarda ve özetlerde korunmuştur, bunlar şimdiye kadar hiçbir zaman tam ve toplu olarak İngilizce'ye çevrilmemiştir.

Ctesias'ın Pers'e ne zaman ve hangi koşullar altında geldiğini kesin olarak bilmek imkansız olsa da Darius'un saltanatı sırasında geliş göz ardı edilemez. Kaynakların işaret ettiğine göre, MÖ 415'te bir savaş esiri olarak gelmiş olabilir. Artaxerxes'in yükselişinden önce sarayda olmakla birlikte Artaxerxes iktidara gelene kadar sarayın daha alt düzeydeki üyelerine yönelen Darius'un hizmetinde bulunmuş, hatta Darius'un karısı Parysatis'in kişisel doktoru bile yapılmış olabilir. MÖ 401'de Cunaxa savaşı sırasında krala yakın kalması ve Artaxerxes'in yarasını tedavi etmesi, MÖ 401'den önce kraliyet hekimliği görevini zaten üstlendiğini ancak onur pozisyonu kazanmasının muhtemelen kralı iyileştirdikten sonra olduğunu düşündürmektedir (16).

Ünlü Eğitici Hekim: Chrysippus

Aristagoras'ın oğlu Knidos'lu hekim Chrysippus hakkındaki kanıtlar, onun dördüncü yüzyılın sonları ve üçüncü yüzyılın başlarında etkili hekimlerden biri olduğunu göstermektedir. Chrysippus'un öğrencileri Erasistratus, Aristogenes, Medius, Strato, Apeimantes, Chrysippus Filius, Nicias ve Metrodorus, eğitimleri için Yunan tıp eğitiminin eski merkezi olan Knidos'a geldiler. Kos, Knidos, Milet ve Ege'nin başka yerlerinden gelen bu öğrencilerin, Chrysippus'u öğretmen olarak kendi ününden mi yoksa Knidos'un tıptaki genel ününden mi seçtiğine karar vermek zordur. Chrysippus'un öğrencileri çok başarılıydı: Erasistratus, Aristogenes ve Chrysippus'un oğlu, farklı Helenistik hükümdarların saray doktorları oldular. Bazıları Yunan dünyasının yeni kentsel merkezlerinde ve İskenderiye, Seleucia, Atina ve Antigonid sarayında yer aldı. Başarılarının bir kısmı kesinlikle kendi yeteneklerinden ve saray mensupları arasındaki siyasi bağlantılardan kaynaklanmış olsa da, Chrysippus'un kendisi, böyle kaliteli öğrenciler edinmek için bir dereceye kadar itibar kazanmış olmalıdır.

Chrysippus'un öğretmeni kim olursa olsun (babası Aristagoras veya şüpheli olarak Aethlius), Chrysippus, Platonik tıbbi bilgi geleneğinden gelen bir öğrencidir. Diogenes, Platonik tıp geleneğinin Chrysippus aracılığıyla Helenistik nesillere aktarıldığını öne sürmüştür. Tüm tanıklıklara göre Chrysippus, Knidos'un eski tıbbi aileleri içinde yenilikçi bir yaklaşımla eğitilmiş bir geçiş tıbbi figürü olarak görünmektedir. Bu yüzden Celsus, tıp tarihinde Chrysippus ve Kos'lu Praxagoras'ı birleştirmiştir. Chrysippus, Ege'deki eski Hipokratik tıp dünyası ile bölgesel merkezlerden oluşan Helenistik dünya arasında geçiş figürü olan Praxagoras ile paralellik gösterir.

Chrysippus'un, yazılarının ve katkılarının daha sonra öğrencilerine aitmiş gibi aktarıldığına, örneğin Erasistratos'un katkılarının çoğunun kaynağını Chrysippus'dan aldığına inanılmaktadır. Caelius Aurelianus Tardae, epilepsi için reçete yazan yaşlı

doktorlar arasına Chrysippus'u da koymuştur. Galen'in "Chrysippus'un kitaplarının kaybolma tehlikesi altında" ifadesi, Galen'in Chrysippus tarafından yazılmış eserleri bildiğinin tek doğrudan kanıtı olarak değerlendirilmiştir (17).

Antik dönemdeki katarakt cerrahisine ilişkin analizlerden, Chrysippus'un MÖ 3. yüzyılda Atina'da katarakt ameliyatı yapıldığını bildiği çıkarımı yapılmıştır. Katarakt ameliyatını Yunan antik dönem hekimlerine öğretene kim olduğu tespit edilememiştir. Katarakt cerrahisi ile ilgili en eski referans tıbbi bir metinde değil, Yunan felsefi bir metinde bulunmaktadır (18).

Astronom Hekim: Eudoxus

MÖ 4. yüzyılda Yunanistan'ın entelektüel yaşamında seçkin bir konuma sahip olan Knidoslu Eudoxus, bir matematikçi, bir astronom, bir kanun koyucu ve bir coğrafyacı olup ilgi alanları tıp ve felsefeye uzanmaktadır. Diogenes Laertius, Filozofların Yaşamı (Lives of the Philosophers) kitabının 8. bölümünün son cümlesinde, Eudoxus'tan bahseder. Platon ve Aristoteles'in bir arkadaşı olarak Eudoxus, Platoncular ve Aristotelesçiler tarafından yapılan incelemelerde yer almaktadır. Locri'nin doktoru Philistion ve Archytas'la birlikte Atina'da kısa bir çıraklık döneminden sonra, Knidos'a döndü ve oradan Hekim Chrysippus ile Mısır'a gitti. Tekrar Atina'ya döndü. Eudoxus, yıllarca Sparta'da mahsur kaldıktan sonra Halikarnassos'ta Mausolus'un sarayını ziyaret etti. Seyahatlerinden dönüşünde Knidos'a geldi. İlgi alanlarının çok fazla olması ve çalışmalarının kanıtlarının çok fazla parça parça olması nedeniyle, kesin bir biyografisi yazılamamıştır. Huxley tarafından, Yunanistanda astronomi çalışmalarının anlatıldığı kitabın bir bölümü Knidoslu Eudoxus'a ayrılmıştır. Mısırlılar Yunanlılardan daha iyi astronomlardı. Eudoxus, Heliopolis'e rahiplerden gezegen teorisini öğrenmek için değil, özellikle Knidos enleminde görünmeyen yıldızlarla ilgili gözlemler yapmak için gitmiş, Mısır'daki çalışmalarının çoğu, coğrafik Dünya Turu çalışmalarına dâhil edilmiştir. Metinlerde, Eudoxus'un Canobus'u Knidos'tan gözlemediği, diğer kitaplarına ek olarak, Knidos'taki gözlemleri hakkında bir kitap yayınladığı kayıtlıdır. Eudoxus, Knidos'ta yasalar çıkardı. Eski Knidos yeni Knidos'a taşındı. Huxley'in makalesinde yeni Knidos'a taşınmanın Eudoxus zamanına uyduğuna dair kanıtlar sunulmaktadır (19,20).

Sonsöz Yerine

Antik dönemde hekimlik usta çırak ilişkisine dayanmaktaydı. Akılcı tıbbın doğuşuna katkı sağlayan Knidos ve Kos okullarının hekimleri yaşadıkları zaman diliminde yenilikçi ve önemli

bilgiler üretmişlerdir. Bu makalede bir kısmına yer verilen Knidoslu hekimlerin hekimlik pratikleri, günümüzün tıp bilgisiyle değerlendirildiğinde geçmişte üretilen bu bilgiler önemsiz hatta yanlışlarla dolu gibi görünse de aslında onların yaptıklarının üzerine eklenen bilgilerle tıbbın günümüz bilgisine ulaştığı unutulmamalıdır. Günümüz genç hekim ve hekim adayları hekimliğin felsefesinin binlerce yıl öncesinde bu hekimlerin bilgi ve becerileri üzerinden geliştiğini akılda tutmalıdırlar. Bu hekimlerin tıp tarihi içindeki yerini ve değerini bilmek, onlarla gelen binlerce yıllık bu mirasa sahip çıkmak, tıp mesleğine ilişkin bir bilinç oluşturmaktır.

Kaynaklar

1. Kihara S. The physiology of pneuma and the relationship between Aristotle and greek medicine. Kokugakuin Uni J Philos Eth Health Care Med. 2017;11(3):33-40.
2. Withington ET. Medical history from the earliest times: XI-the schools of Cos and Cnidus. Hospital. 1892;12(297):149.
3. El-Gammal SY. The role of Hippocrates in the development and progress of medical sciences. Bull Indian Inst Hist Med Hyderabad. 1993;23(2):125-36.
4. Gask GE. Early medical schools. II: Gyrene, Cos and Cnidus. Ann Med Hist. 1940;2(1):15.
5. Smith WD. Galen on Coans versus Cnidians. Bull Hist Med. 1973;47(6):569-85.
6. Lonie IM. Cos versus Cnidus and the historians: Part I. Hist Sci. 1978;16(1):42-75.
7. Lonie IM. Cos versus Cnidus and the historians: part 2. Hist Sci. 1978;16(2):77-92.
8. Kollesch J. Knidos als Zentrum der frühen wissenschaftlichen Medizin im antiken Griechenland. Gesnerus. 1989;46(1-2):11-28.
9. Langholf V. Medical Theories in Hippocrates: Early Texts and the "Epidemics" Published De Gruyter, 1992.
10. Tsoucalas G, Karamanou M, Laios K, Androutsos G. The pioneer physician Euryphon and his method for determination of the female infertility in ancient Greece. J Obstet Gynaecol. 2014;34(4):369.
11. Lensen EJM, Withagen MIJ, Kluivers KB, Milani AL, Vierhout ME. Surgical treatment of pelvic organ prolapse: a historical review with emphasis on the anterior compartment. Int Urogynecol J. 2013;24(10):1593-602.
12. French RK. The thorax in history 1. From ancient times to Aristotle. Thorax. 1978;33(1):10.
13. Georgoulis AD, Kiapidou IS, Velogianni L, Stergiou N, Boland A. Herodicus, the father of sports medicine. Knee Surg Sports Traumatol Arthrosc. 2007;15(3):315-8.
14. Manetti D. Medici contemporanei a Ippocrate: problemi di identificazione dei medici di nome Erodico. In Hippocrates in Context. Stud Anc Med. 2005;31:295-313.
15. Brown TS. Suggestions for a vita of Ctesias of Cnidus. Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte. 1978;H(1):1-19.
16. Nichols A. The complete fragments of Ctesias of Cnidus: translation and commentary with an introduction. The Degree Of Doctor Of Philosophy. University Of Florida 2008.
17. Berrey M. Chrysippus of Cnidus: medical doxography and Hellenistic monarchies. Greek, Roman and Byzantine studies. 2014;54(3):420-43.
18. Grzybowski J. Grzybowski A. Chrysippus and the First Known Description of Cataract Surgery. Medicines. 2020;7(6):34.
19. Huxley G. Studies in the Greek astronomers. Greek, Roman, and Byzantine Studies. 1963;4(2):83-105.
20. Baker H. Eudoxus of Cnidus: A Proto-Classical Life. The Sewanee Rev.1973;81(2):237-81.